

AZ ÁLLAMI ERDŐGAZDASÁGOK STATISZTIKAI RENDSZERE

Több mint két éve annak, hogy az Állami Erdőgazdaságok havonta szolgáltatnak statisztikai adatokat. Az 1950-es évben megindult ahatszolgáltatás igen sok kívánnivalót hagyott maga után.

Adatgyűjtési rendszerünk egyik fő hiányossága az volt, hogy az erdőgazdaságok működésének csak egész szűk területét öleltük fel. Beszámolóink csak a fakitermelés és a munkaügyi adatok vizsgálatára terjedtek ki, mely csak egy része a gazdaságok működésének. Több, döntőjelentőségű adatot — mint például az értékesítés, faanyagfelhasználás, készletek alakulása, valamint az erdősítések részleteiben való vizsgálata stb. — nem vontunk be megfigyelésünkbe, abból a helytelen felfogásból kiindulva, hogy statisztikai rendszerünket csak akkor szélesítjük ki, ha a szükséges előfeltételeket már megteremtettük. Álláspontunk nem volt helyes, mert ha adatgyűjtésünket kiterjesztjük, az visszahatott volna a gazdaságok adminisztrációs, könyvelési és statisztikai rendszerére is, és jobban megteremtette volna azokat az előfeltételeket, melyekre 1951-ben támaszkodtunk.

Szükséges megvizsgálni, hogy a fentemlített hiányosságokon kívül milyen nehézségek jelentkeztek eddigi munkánkban, mik voltak azok, melyek a gazdaságoknál felmerültek, és melyek azok a követelmények, melyeket a jövőben meg kell oldanunk.

1950-ben felmerült legfőbb hiányosságok a fent elmondottakon kívül a következők voltak:

1. a bizonylatok zárt egységének,
2. a könyveléssel való összeegyeztethetőségnek,
3. a felelős statisztikusnak hiánya.

Bizonylatok zárt egységének hiánya. — 1950-ben mint említettük, a fakitermelési és a munkaügyi adatokat dolgoztuk fel. A kitermelési adatokat a termelvénynyilvántartás adta több-kevesebb pontossággal. Eltérés itt csak abban mutatkozott, hogy nem teljes hónapról történt az elszámolás.

Hogy a kérdőívet a gazdaságok határidőre be tudják küldeni, minden hónap 25—26-án lezárták nyilvántartásukat. Így jelentésük nem a tárgyhónapot, hanem a 25-től 25-ig terjedő időszakot ölelte fel.

Lényegesen nagyobb nehézség mutatkozott a munkaügyi kérdőív kitöltésénél. A kérdőíveket közvetlenül az elsődleges bizonylatokból (munkabérgyűjtés) állították ki. Kérdőívünk művelési áganként (fakitermelés, erdősítés

stb.) tudakolta a munkabér-ráfordításokat. Az erdőgazdaságoknak részben a munka jellegéből, részben pedig a bérszámfejtés rendszeréből kifolyólag rendkívül nagyszámú bérjegyzéket kellett kiállítaniok. Például ha egy munkás az időszak folyamán a fakitermelésnél, erdősítésnél, és a csemetekerti munkáknál is dolgozott, akkor ugyanaz a személy három bérjegyzéken szerepeit. Így rendkívül sok bérjegyzékről (több száz) kellett havonta kigyűjteni a munkügyi adatokat. Ennek következtében nem volt meg a biztosíték arra, hogy az üzemegységek által kiállított bérjegyzék statisztikailag feldolgozásra kerül. A gondnokságok igyekeztek a kétségkívül nagy munka alól mentesülni, és ezt a munkát üzemegységeikkel elvégeztetni. Így például a székesfehérvári erdőgondnokság lesokszorosította kérdőívünket és az üzemegységeivel töltötte ki őket. A gondnokság ezeket az üzemegységek által jelentett adatokat minden ellenőrzés nélkül összesítette és továbbította a Központi Statisztikai Hivatalnak. Ezek az adatok nem ölelték fel az összes munkabérfizetéseket, és így adatgyűjtésünk nem volt teljes.

Könyveléssel való egyeztetettség hiánya. — Az így begyűjtött adatoknak a könyveléssel való összehasonlítására nem volt meg a lehetőség, 1950. augusztus 1. előtt a könyvelés statisztikai célokra való felhasználásának alkalmatlansága augusztus 1. után pedig, mikor az állami erdészeti átszervezték, a könyvelés nagyfokú (két, három hónapos) elmaradása miatt.

Felelős statisztikus hiánya. — 1950-ben a statisztikai munkát, mint felesleges terhet, valamelyik előadóra bízta, kinek ezen kívül még számos más feladata is volt. Legtöbb esetben ő volt a birtokpolitikai előadó, mely munkakör betöltése sok munkával járt. Ezeknek az előadóknak semmiféle statisztikai képzettségük nem volt. Hiányzott egy olyan személy, aki a különböző helyeken fellelhető adatokat összefogta volna. Ennek következtében az üzemegységektől sok olyan adatot kértek be, — mindegyiket egy kicsit másképp — amelyek a gondnokság egyes előadóinál fellelhetőek lettek volna. Így még jobban felduzzadt az amúgyis terjedelmes adminisztráció. Ez igen sok esetben a vezetőket és a szakelőadókat elvonta a termelési munkától.

Az egyes előadók szakterületükről vezettek „magánfeljegyzéseket“, de ha olyan kérdés adódott, melyhez két előadó adatára volt szükség, a legritkább esetben fedte e két szám egymást. A termelési előadó például csak a termelési adatokat tartotta nyilván, de arra vonatkozóan nem tudott felvilágosítást adni, hogy a kitermelésnek mennyi volt a tényleges munkaóra-, vagy munkabérszükséglete. Az erdőművelési előadó is csak azt tartotta nyilván, hogy hány katasztrális holdat erdősítettek. Hogy az erdősítés mibe került, arra már nem tudott feleletet adni. Ezekre az értéki adatokra (munkabér, anyagköltség stb.) a könyvelésnek kellett a feleletet megadnia, azonban nem volt meg a biztosíték arra, hogy a költségek a szakelőadók által nyilvántartott összes munkára vonatkoznak-e.

Ezek voltak azok a főbb hiányosságok, melyek 1950. évi munkánkat jellemezték. Már 1950 őszén, mikor az erdészeti átszervezése megtörtént, felmerült a szükségessége annak, hogy statisztikai rendszerünket kiszélesítsük, és így teljes átfogó képet nyújtsunk az erdészeti működéséről.

Az előfeltétel azonban az volt, hogy

1. olyan egységes statisztikai rendszert kell kialakítani, mely az összes érdekelt szervek igényeit kielégíti;

2. a bizonylati alátámasztás kiterjesztése mindazokra az adatokra, melyekre a tervezés és a vállalat működésének vizsgálata szempontjából szükség van;

3. biztosítani kellett a három számviteli ág — a könyvvitel, az operatív számvitel és a statisztika — közötti összhangot;

4. az állami fegyelmet ki kellett terjeszteni nemcsak a statisztikai adatszolgáltatásra, hanem az elsődleges bizonylatokra is.

E feladatok megoldásához természetesen szükség volt az érdekelt szervek együttműködésére, mely biztosította az egyöntetűséget. A legdöntőbb segítséget azonban a statisztikai számvitel bevezetése jelentette. Lehetővé vált, hogy olyan kérdéseket is vizsgáljunk, melyeket eddig a mezőgazdaság körében még nem mértek (költségelemzés) és egyúttal biztosította az adatok és bizonylatok egységes és zárt rendszerét.

A költségelemzés bevezetésén kívül kiszélesítettük megfigyelésünket. A faanyagok értékesítését, felhasználását, az erdősítések részletes vizsgálatát is megfigyelési körünkbe vontuk.

A költségelemzés vizsgálata átfogó képet nyújt a gazdaságok működéséről. A természetes mértékegységben történt elszámoláson kívül azonnal jelentkeztek az arra fordított költségek is.

Például a fakitermelés, mely az erdőgazdaságok egyik legdöntőbb feladata, igen széles megfigyelésekre ad lehetőséget. Míg a kitermelt fa kész-árúvá lesz, vagyis az egyes népgazdasági ágak rendelkezésére áll, több munkafolyamaton megy keresztül, melynek legdöntőbb része a szállításra jut. A fának az erdőből való kiszállítása sok munkát, helyes munkaszervezést és sok ráfordítást igényel. A költségelemzés alapján lehetőségünk nyílik az önköltséget összetevő műveletek legrészletesebb vizsgálatára.

Egy erdőgazdaság fatermelési önköltségének összetétele 1951-ben

Művelet megnevezése	A ráfordítások %-os megoszlása 1 m ³ fára
Kitermelés.....	35,0
Fel- és leterhelés.....	7,3
Tárolási helyen belüli anyagmozgatás.....	4,7
Szállítás.....	53,0
Összesen.....	100,0

Az egyes műveletekre (kitermelés, szállítás stb.) jutó költségek részletes vizsgálata megmutatja, hogy milyen jellegű költségek (munkabér, anyagfelhasználás, igaerő stb.) merültek fel.

Az előbbi erdőgazdaság fatermelés-műveleteire jutó költségek százalékos megoszlása a következő:

Költségnem megnevezése	Az önköltségre jutó költségnemek %-os megoszlása
Alapbér.....	22,9
Bérfjárulék és -pótlék.....	2,1
Munkabérek közterhe.....	6,9
Anyagfelhasználás.....	1,0
Igaerő-felhasználás.....	22,8
Gépienergia-felhasználás.....	12,9
Egyéb ráfordítások.....	1,8
Váll. általános igazgatásból ráfordítás.....	14,3
Fatermelés általános költségeiből ráfordítás	15,3
Összesen.....	100,0

A költségnemek ilyen részletes vizsgálata természetesen minden műveletre kiterjed (kitermelés, szállítás stb.).

Ezeknek az adatoknak dinamikus vizsgálata rámutat arra, hogy a gazdaságok melyik területen értek el eredményeket az önköltségsökkentés terén, feltárja egyúttal azt is, hogy hol kell a munkát még jobban megszervezni.

A munkaszervezés hiányosságait is élesen megmutatja a költségelemzés vizsgálata. Az önköltségnél például a tárolási helyen belüli anyagmozgatás az önköltségnek csaknem 5%-át teszi ki. Helyes munkaszervezéssel — a rakodók helyes kihasználása, a szállítások pontos ütemezés szerinti megszervezésével, — ezek a költségek a gazdaságnál lényegesen csökkenthetők. Hasonló a helyzet a tömellőli anyagelszállításnál is. A kitermelt anyagnak körülbelül a felét két ütemben szállítják. Először leviszik az erdei rakodóra, és onnan szállítják tovább a vasúti vagy hajóállomásra. Természetes, hogy a kétszeres anyagmozgatás lényegesen megdrágítja az önköltséget. Ez egyúttal rávilágít az erdei utak kiépítésének szükségességére is. Ez szorosan összefügg a gépi erővel történő szállítás arányának vizsgálatával, melyre a költségelemzésből hasonlóképp feleletet kapunk.

A költségelemzés alapján teljesen átfogó képet nyerünk a gazdaság működéséről. Előfordul, hogy a vállalati általános igazgatás költségeinek emelkedése nincs arányban a termelés kiterjesztésével. Ez idejében figyelmezteti az illetékeseket az általános adminisztratív költségek helytelen megnövekedésére.

Utoljára, de nem utolsó sorban, meg kell említenünk a termelékenység alakulásának vizsgálatát. Rendszerünk biztosítja, hogy részletes vizsgálat tárgyává tudjuk tenni a termelékenység alakulását, és megfigyelésünket kiterjesztjük arra is, hogy milyen fatermelési feladatokkal megbízott megyék vagy gazdaságok működése a legrentabilisabb és követni tudjuk, hogy általában milyen okok hatnak döntőleg a termelékenységre.

Ezekre a megfigyelésekre még sok csiszolni való van, azonban rendelkezünk már azokkal az alapokkal, melyeken elindulhatunk. A következő fel-

adatunk megállapítani, hogy milyen módszerrel és milyen síkon kívánjuk vizsgálódásunkat továbbfolytatni.

A negyedévi mérlegbeszámolók kiépülése következtében azonban a költségelemzés mindjobban a mérlegbeszámolóknak fontos részévé válik, és ennek következtében feldolgozása és kiértékelése is inkább a mérlegbeszámolók feldolgozásához kapcsolódik.

Az erdőgazdaságok statisztikai munkáját, az adatok megbízhatóságát és felhasználhatóságát nagy lépéssel vitte előbbre az 1952. évi beszámolórendszer kiépítése. Ez a statisztikai munka decentralizálásának megfelelően épült ki. A kérdőívek megszerkesztése az érdekelt szervek közreműködésével történt és biztosította, hogy ezek mind az operatív irányítás, mind pedig a felsőbb vezetés igényeit kielégítsék. Másik döntő javulás a megyei Egyesületekhez önálló statisztikusok beállítása volt. A megyei Egyesületek adataikat gazdasági szinten is feldolgozzák és kiértékelik, így segítséget nyújtanak a gazdasági vezetéshez.

A Központi Statisztikai Hivatal munkájának decentralizálása az alsóbb irányító szervekkel és a gazdaságokkal való szoros kapcsolat kiépítését tette lehetővé.

Az erdőgazdaságok statisztikai rendszerének további kiépítése és felhasználhatóságának további biztosítása soronkövetkező feladatunk.

1951-ben és 1952-ben az erdőgazdaságok statisztikai rendszerének kiépítése terén értünk el bizonyos eredményeket, melyeknek egyik fontos része az említett statisztikai számviteli rendszer és ezen belül a költségelemzés bevezetése volt. Ezen túlmenően azonban korántsem oldottuk meg valamennyi, az erdészet statisztikájával összefüggő feladatot.

A legközelebbi jövőben kerül sor az erdőgazdaságok mérlegbeszámolóinak feldolgozására. Nem elégséges ugyanis, hogy a termelt mennyiségeket, az elvégzett munkákat és az ezekre történő ráfordításokat figyeljük csak meg, hanem az elvégzett teljesítmények értékét is számba kell venni. Megfigyelésünket ki kell terjesztenünk a bevételi részre is, és így tudjuk csak lemérni a gazdaságok összműködését. Ennek a célnak megvalósítása pedig csak a mérlegbeszámolókon keresztül lehetséges.

Másik fontos feladatunk a faanyagok értékesítésének részleteiben való megfigyelése. Eddigi adatgyűjtési rendszerünkben csak globálisan tudtunk feleletet adni az értékesítésről, de arra vonatkozóan, hogy milyen népgazdasági ág felé történt, nem adtunk választ. Rohamosan fejlődő népgazdaságunk faanyaggal való folyamatos ellátásának biztosítása az erdőgazdaságok legfontosabb feladata, és ennek lemérése csak az értékesítés részletesebb, és részleteiben való vizsgálata révén lehetséges.

Az erdőgazdaságok jövő statisztikai rendszerének továbbfejlesztésénél szem előtt kell tartanunk, hogy minden eseményt, mely a gazdaságok működését jellemzi, átfogóan, és a más népgazdasági ágakra való kihatásaiban is megfigyeljünk.